Anni Lausvaara
toiminnanjohtaja
Vanhustyön keskusliitto
4.3.2026

Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomus eduskunnalle 2025

Eduskunnan tarkastusvaliokunnalla on käsittelyssä Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomus 2025 (K 18/2025 vp). Tässä yhteydessä valiokunta on kiinnostunut erilaisille järjestöille maksettavista valtionavustuksista, niiden myöntämisestä, käytön valvonnasta ja tuloksellisuuden arvioinnista. Valiokunta on pyytänyt Vanhustyön keskusliitolta arviota tämän kokonaisuuden toimivuudesta järjestön oman toiminnan näkökulmasta.

Huomioita valtiontalouden tarkastuskertomuksesta

Tarkastuskertomuksessa todetaan, että ihmisten osallisuuden edistäminen maksaa, mutta tuo valtiolle myös säästöjä ja lisätuloja (Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomus s.45). Iäkkään väestönosan kannalta tämä on erityisen tärkeä näkökulma, koska pitkäikäisyys on ollut yleisesti hyväksytty yhteiskuntapoliittinen tavoitteemme, jonka olemme viime vuosina saavuttaneet. Yhteiskunnan rakenteita emme ole kuitenkaan vielä onnistuneet muuttamaan vastaamaan väestökehityksen tarpeita. Esimerkiksi turvallinen asuminen, pääsy hoivan piiriin ja digitalisoituvassa yhteiskunnassa selviytyminen ovat kysymyksiä, joihin ratkaisuja on kyllä olemassa, mutta ne eivät ulotu kattavasti iäkkäiden arkeen.

Vuosikertomuksessa on ansiokkaasti tunnistettu se, että asiointikanavia digitalisoitaessa on huolehdittava palvelujen saatavuudesta ja saavutettavuudesta (s.45-46). Kiitämme järjestöjen merkittävän roolin tunnistamisesta digituen tarjoajina. Järjestöillä on kyky tavoittaa monia haavoittuvassa asemassa olevia kohderyhmiä, jotka jäävät helposti läheisten ja viranomaisten tarjoaman avun ulkopuolelle.

Pitkäikäisyydellä on hintansa, mutta ikääntyvät ovat myös suuri voimavara yhteiskunnalle

Sodan jälkeisen Suomen jälleenrakentaneet iäkkäät sukupolvet eivät pysty täysin luottamaan siihen, että yhteiskunta pitää heistä tarpeen tullen huolen. Eniten palvelua tarvitsevien yli 75-vuotiaiden määrä kasvaa voimakkaasti, mutta samaan aikaan kotihoitoa saavien vanhusten osuus on laskenut ja

ympärivuorokautisen palveluasumisen saatavuus on heikentynyt. THL:n laatiman ennusteen mukaan ikääntyneiden palveluiden tarve kasvaa vuoteen 2040 asti voimakkaasti.

Julkinen keskustelu on painottunut vanhustenhuollon epäkohtiin, mutta se ei kerro koko kuvaa ikääntyneiden tilanteesta. Vanhuuseläkkeellä on noin 1,3 miljoonaa kansalaista, jotka muodostavat hyvin heterogeenisen joukon. Iäkkäistä 93% asuu omassa kodissaan ja valtaosa pärjää itsenäisesti ilman säännöllisiä palveluita. Eläkeläiset ovat maassamme merkittävä ryhmä niin veronmaksajina kuin kuluttajinakin. Suuri osa eläkeläisistä auttaa lastenhoidossa, toimii omaishoitajina tai vapaaehtoistehtävissä ja tukee koko yhteiskunnan resilienssiä siirtämällä elämänkokemustaan nuoremmille sukupolville.

Toimintakyvyn tukeminen ja oman vanhuuden ennakointi ovat välttämättömiä ratkaisuja pitkäikäiselle yhteiskunnalle

Julkisen talouden ja myös iäkkäiden elämänlaadun kannalta olisi erittäin tärkeä panostaa iäkkäiden toimintakyvyn tukemiseen ja sairauksia ennaltaehkäiseviin toimiin. Olemme tilanteessa, jossa hyvinvointialueet eivät säästöpaineiden alla selviydy kasvavasta palvelutarpeesta ilman, että panostetaan preventioon. Ennaltaehkäisevässä työssä järjestöt omaavat syvää asiantuntemusta ja ovat myös kustannustehokkaita kumppaneita.

Esimerkiksi omaehtoinen vanhuuden ennakointi on pitkäikäisen yhteiskunnan jokaiselle kansalaiselle erinomainen toimintamalli (vanheneminen.fi). Edistämällä hyvää ravitsemusta, liikuntaa, muistiharjoittelua ja sosiaalisia suhteita on mahdollista ehkäistä muistitoimintojen heikentymistä ja vaikuttaa siihen, että raskaiden palveluiden tarve vähenee tai ainakin siirtyy entistä myöhäisempään vaiheeseen. (kts. esim. FINGER-toimintamalli).

Iäkkäiden osalta suurin tarve ympärivuorokautiselle palveluasumiselle johtuu muistisairauksista, joiden vaikutuksia järjestöt ja hyvinvointialueet voivat yhteisvoimin lievittää. Esimerkiksi Käypä Hoito -suosituksiin sisältyvä Omahoitovalmennus-toiminta on tutkimusnäyttöön perustuen ja kustannusneutraalisti kohentanut muistisairaiden tiedollisia taitoja ja lähes 90% pariskunnista on saanut työkaluja omaan jaksamiseen. On selvää, että tällöin myös tarve ulkopuolisille palveluille kevenee ja esimerkiksi yhteiskunnalle kalliin ympärivuorokautisen palveluasumisen tarve voi siirtyä myöhempään ajankohtaan.

Anni Lausvaara
toiminnanjohtaja
Vanhustyön keskusliitto
4.3.2026

Valtionavustusten resurssit tulisi kohdistaa järjestöjen ydintoimintaan ja hallinnon prosesseja tulisi keventää

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan budjetti on noin 14,8 miljardia ja valtionvarainministeriön hyvinvointialueiden budjetti noin 27 miljardia euroa vuodelle 2026. Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toimintaan STM on myöntänyt STEAn avustuksina 274 miljoonaa euroa, josta ikääntyneiden, veteraanien ja omaistyön järjestöjen osuus on noin 20 miljoonaa euroa. Järjestöavustusten leikkauksia on tehty/ suunniteltu v. 2024 – 2027 ajalle yli kolmanneksen verran (141 milj.) Valtiontalouteen suhteutettuna järjestöavustukset ovat hyvin pieniä, mutta vähäisilläkin euromäärillä voidaan tehokkaasti tukea hyvinvointia varsinkin kun toimintaan organisoidaan myös vapaaehtoistoimintaa.

Valtioneuvoston kansalaisjärjestöstrategiaa koskevassa periaatepäätöksessä (6.6.2024) todetaan päämääräksi, että valtionavustustoiminnan vaikuttavuus lisääntyy ja tuottavuus paranee. Tavoitteena on hallinnollisen taakan keventäminen. Tämä päämäärä on kannatettava, mutta käytännössä STEAn hakemus- ja erityisesti arviointiprosessit ovat edelleen raskaita ja niihin käytetty aika vähentää varsinaisen ydintehtävän resurssia iäkkäiden hyväksi.

On selvää että yhteiskunnan rahoittaman toiminnan tuloksia pitää seurata, mutta epäselväksi on jäänyt se, vaikuttavatko arviointitulokset tosiasiallisesti jatkorahoituspäätöksiin ja leikkausten kohdentumiseen eri järjestöille.

Esimerkiksi Vanhustyön keskusliitto tuottaa joka vuosi STEAlle avustushakemukset, tuloksellisuusarvioinnit sekä vuosiraportit yleisavusteisesta toiminnasta sekä kohdennetuista avustuksista. Pelkästään näiden sivumäärä on yhteensä noin 570 sivua ja kehittämishankkeista tuotetaan lisäksi omat materiaalinsa. Osallistuimme myös satunnaisotantaan kuuluvaan arviointimenettelyyn v. 2024, johon kuului etukäteisvalmistelut ja materiaalin toimitus, STEAn arvioijien kanssa yhteiset katselmoinnit sekä jälkiraportointi. Asiantuntijatyötä järjestöltämme kului tähän yhteensä 75 tuntia.

Erinomaisista arviointituloksista huolimatta leikkaukset näyttivät kohdistuvan matemaattisesti isoimpiin avustuskohteisiin ilman tuloksellisuusharkintaa ja ennakkovaikutusten arviointia.

Leikkaukset ovat kohdistuneet nyt 2 vuoden ajan erityisesti suurille/ STEAn määrittelyn mukaisille ns. varakkaille järjestöille. Varakkaiksi järjestöiksi

luokitellaan sellaiset organisaatiot, joilla on 6 kuukauden kokonaiskuluja vastaava nettovarallisuus.

Valtiontalouden ja kustannustehokkaan toiminnan näkökulmasta olisi hyvä huomioida, että ns. varakkaat järjestöt kustantavat toiminnan kuluista avustuksen päälle vielä 10-15% eli valtio saa samalla rahalla suuremman hyödyn varakkaalta järjestöltä.

Valtionavustusten prosessien tulisi olla yhdenvertaisia eri hallinnonaloilla

Yhdenvertaisuus eri hallinnonalojen kanssa toimivien järjestöjen kesken tulisi turvata. Nykyisellään käytänteet poikkeavat toisistaan erityisesti arviointi- ja raportointimenettelyn, omarahoitusosuuksien ja varainhankinnan osalta.

STM:n järjestöavustuksia kanavoi STEA, jonka koneisto on huomattavan raskas verrattuna muiden hallinnonalojen avustusten hallintoon. Hallitusohjelman kirjaus byrokratian purusta tukisi myös STM:n hallinnon keventämistä.

STM:n avustuksissa hallintoa olisi järkevää keventää siirtymällä nykyistä laajempiin järjestökohtaisiin avustuskokonaisuuksiin. Lisäksi olisi hyödyllistä siirtyä vakiintuneen ja tulokselliseksi todetun toiminnan osalta 3 vuoden hakemus- ja arviointijaksoihin.

Valtionavustusten valvonta ja väärinkäytökset

Tarkastusviraston vuosikertomuksen mukaan väärinkäytösilmoituksia otettiin vastaan 77 kappaletta vuonna 2024 ja VTV:n tilinpäätöksessä vastaava luku vuodelta 2025 oli 47 kappaletta. Kummassakaan asiakirjassa ei ollut nostoa sosiaali- ja terveysministeriön avustuksista, joten vaikuttaa siltä, että sosiaali- ja terveysjärjestöjen rooli mahdollisissa avustusten väärinkäytöksissä olisi marginaalinen.

On sekä veronmaksajien, avustuksen myöntäjien ja avustuksen saajien kohderyhmien yhteinen etu, että valvonnan avulla väärinkäytökset voidaan ennaltaehkäistä ja kitkeä ripeästi pois.